

Демчук Р. В.

МІФОЛОГІЧНИЙ КОНТЕКСТ «ПОМАРАНЧЕВОЇ» РЕВОЛЮЦІЇ

Міфологічне обґрунтування подій «помаранчевої» революції відбувається через реалізацію семантичної опозиції Добра і Зла, яка є архетиповою. Суспільно-політичний опір набуває універсальних рис свята, що усвідомлюється як розрив із минулим та початок нового життя.

Філософська ідея «несвідомого», засвідчена Г. Карусом та Е. Гартманом, активно розроблена З. Фрейдом і набула важливого значення у психоаналітичній концепції К. Юнга. Згідно з його переконанням [1] лише верхній (передпороговий) шар несвідомого є особистісним, оскільки містить набутий індивідуальний досвід, проте як більш глибокий шар є колективним (загальним, надособистісним). Якщо приватне несвідоме насичене переважно комплексами, то змістом колективного несвідомого є певні символічні структури - архетипи (ейдоси, сфокусовані образо-символи за різними тлумаченнями тощо).

Архетипи, окрім найуніверсальніших, укорінені в автохтонну культурну традицію, транслюються шляхом успадкування в її межах (тому для «західної» людини, чие несвідоме не містить «східного» досвід), не є ефективною практика східних віровчень і навпаки).

Яскравим проявом архетипів є казки (у нашому випадку це слов'янські «чарівні») та міфи, що їм передують. При їх всебічно-глибинному дослідженні можна виокремити символічну структуру, яка відображає суть душі індивіда або колективу. Потяг до цих вічних образів є цілком закономірним; для того вони й існують, аби відтворюватися у сновидіннях, фобіях, релігійних системах та обрядах традиційних свят. Загалом, несвідоме, за визначенням К. Юнга, - це «відкрита до світу і рівна йому по широті об'єктивність» [2], що має творчий характер.

У певних ситуаціях, які порушують повсякденність (свята, війни, соціальні конфлікти), коли настає фаза крайнього напруження колективного життя, великого зібрання людських мас та концентрація їхніх зусиль, спостерігається вихід архетипів колективного несвідомого у свідомість, буквально їхній прорив (що загалом є цілком нормальним явищем, бо аномалія — це дисоціація свідомості, втрата контролю над не-

свідомим). У такі критичні періоди реальність стає настільки виразно символічною, що набуває певних ознак ірреальності. Символічному процесу як трансформації зазвичай передують ситуація глухого кута, безвиході та пов'язані з цим переживання.

Така об'єктивність склалася, за нашим спостереженням, напередодні подій так званої «помаранчевої» революції. Занурення пересічної людини у передвиборчий процес, що супроводжувався нестримною кампанією відвертої брехні та провокацій з боку провладних структур та залежних мас-медіа, втратою моральних орієнтирів на загальнодержавному рівні, згодом почало сприйматися як всебічна концентрація Зла, що перетворилося на цілком об'єктивну реальність. Переламним став ранок 22 листопада 2004 року, коли люди ще не володіли певною інформацією про фальсифікацію виборів, отже, не здійснили свідомий аналіз ситуації, мали лише підсвідомі імпульси та відчуття на кшталт «Зло перемагає», які спонукали безліч людей вийти на майдани міст для єднання та боротьби. Відтоді було порушено ізольованість, де кожна людина облаштовує свій світ на власний розсуд; приватне поступилося колективному. Процес опору вилився в надіндивідуальну форму суспільної свідомості задля об'єктивації і виведення спільних почуттів, що яскраво продемонструвало гасло революції: «Нас багато і нас не подолати!». Таким чином, здійснилася довічна реінкарнація семантичної опозиції Добра і Зла.

У міфологічних сюжетах Добро репрезентує «культурний» герой (реформатор, упорядник соціальних норм та інститутів), який може мати помічників (у казці їх наділено «чарівним» статусом) та високу мету (наприклад, здобути Золоте Руно або перемогти Мінотавра тощо). У «чарівній» слов'янській казці є виразний сюжет про намір спіймати Жар-птицю, яка вже встигла зро-

нити на землю своє помаранчеве перо. У парі з культурним героєм, як його антипод, виступає демонічно-комічний двійник-трікстер (блазень, шахрай, сюди ж доречний в'язень) на кшталт «гоголівського» чорта, що краде місяць напередодні Різдва.

Простір у міфі завжди бінарний, поділений на два полярні світи, що відповідає провідним семантичним опозиціям: «свій - чужий», «центр - периферія», «верх - низ». У цьому випадку їх реалізація відбувалася через усвідомлення, що наш світ - «сонячно-помаранчевий», а не наш - «вороже-донецький», утворений завдяки перевертанню властивостей нашого світу (все, що сприймається тут як позитив, там як негатив, і навпаки). Поширене гасло революції «Схід і Захід разом!» є свідомим, штучним, утвореним задля досягнення політичної мети суспільного примирення.

Цікаво, що скандинавська міфологія (русько-скандинавський симбіоз у середньовіччі засвідчено не тільки участю «варягів» у державотворенні, а й спільною «дружинною» лексикою), окрім загальновідомої горизонтальної опозиції Мідгард (космос) - Утгард (хаос), містить ще й символіку кольорів, де помаранчевий пов'язаний з «небесністю», а синій - із «хтонічністю» [3]. Помаранчеві ознаки, наприклад, мали Тор і Один, а сині - вовк Фенрір (ну як тут не пригадати відоме з телефіру захоплення Віктора Януковича образом вовка?)

Якщо квінтесенцією казки є боротьба Добра і Зла (у різних персоніфікаціях, адже царство Кошея - це також певний злочинний режим), то її колізія полягає у доланні різноманітних перешкод (оманливих переправ, бездонних колодязів, хатинок Баби Яги тощо), які відбивають стародавні ритуали переходу. У реальному вимірі революції з цим можна співвіднести проминання турів виборів, перевибори, засідання судів та ЦВК, що сприймалися громадянами, які не могли бути осторонь, як серйозні випробування.

Об'єктивація суспільних почуттів набула ритуально-святкової форми карнавалу в річищі славнозвісних розробок М. Бахтіна [4] про створення тимчасового карнавально-пародійного світу з утопічною атмосферою свободи та рівності як уособлення втраченого «золотого» царства Сатурна (до речі, події «помаранчевої» революції за терміном збіглися з античними сатурналіями). Громадяни буквально оздоблювали себе помаранчевими стрічками, хустками, капелюшками; в руках тримали прапорці, кульки, іграшки - все помаранчеве. Майже протягом усієї доби на майдані тривали концерти. Просто

неба розігрувалися театральні дійства, такий собі перфоманс та імпровізація за участю колективів так званого «політичного» театру й навіть театру імені І. Франка, не рахуючи вже аматорів жанру. Про тимчасову відміну соціальної ієрархії свідчили прикрашені помаранчевою атрибутикою мерседеси та джипи із включеними клаксонами, які навіть підвозили продукти харчування до наметових містечок. Представники різноманітних суспільних еліт охоче спілкувалися з народом.

На майданах панував піднесений настрій, суцільна свобода слова у фамільярно-сміховому жанрі («Кучма, Янукович, ваші нари поруч!»). Тривога перших днів революції трансформувалася у веселощі, адже сміх захищає від потрясінь. Майже всі учасники подій відчували цей присмак свята в революції. Свято як ритуал відтворення та змін, вкорінене ще в архаїчну культурну традицію: «Настає час, коли потрібне перетворення. Треба, щоб позитивне діяння забезпечило нову стабільність порядку. Є потреба в тому, щоб щось схоже на творення відновило природу і суспільство. Саме для цього призначене свято» [5].

Згідно з класичними карнавалами східних слов'ян (на святки, масляну, «зелені» святки), де носили сміхотворні опудала Коляди, Ярила та Купала, на майдані були відповідні «Кучманойд» та «Янукович у зеківському вбранні». Слов'янські карнавальні процесії заверталися жартівливим похороном вищенаведених кумирів (уособленням пройдених сонячних фаз), як правило, їх спалювали або топили. Варто було очікувати чогось подібного, тому нашу увагу не проминув сюжет з м. Ужгорода, показаний у тelenовинах. Подія останнього дня революції була виключно знаковою, бо демонструвала утоплення в річці Уж синьо-білої труни натуральних розмірів із великим тарганом усередині, символом колишнього режиму Леоніда Кучми.

Коли ж повертається буденність, святковість відступає, згортаючись у архетипи, занурюючись у несвідоме. Пережите відчуття співпричетності та якогось містичного злиття з незнайомими, але спільними у прагненнях людьми, колись традиційне, проте втрачене, все ще здатне відтворюватися, попри реалії урбанізованого суспільства.

Безперечно, у сучасному раціональному світі міфологічні аспекти не відображають соціальні стани, вони лише можуть бути їхньою метафорою. Безумовно, існують та є легітимними інші виміри подій «помаранчевої» революції (політичний, соціальний, моральний), ми лише позначили символічну складову.

1. Юнг К. Г. Архетип и символ.- М.: Renaissance, 1990.- 286 с.
 2. Там само.- С. 112.
 3. Мелетинский Е. М. Скандинавская мифология как система // Труды по знаковым системам.- № 7.- Тарту: ТГУ, 1975,-С. 45.
 4. Бахтин М. Творчество Франсуа Рабле и народная культура средневековья и Ренессанса.- М.: Художественная литература, 1990,- 543 с.
- Каюа Р. Людина та сакральне.- К.: Ваклер, 2003.- С. 123.

R. Demchuk

THE MYTHOLOGICAL SUBSTANTIAON OF «ORANGE» REVOLUTION

The mythological bases of events of «orange» revolution are made through realization of semantic opposition of Good and Evil, which is archetypical. Social and political resistance gets universal features of holiday, which is realized as break between the past and beginning of new life.